

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת וארא תשע"ט

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריאה

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

עמד אליהו ז"ל ובקש את ה' ונסמך [בנבנה] הקיר. לאחר מכן הלכו שניהם. גדל תמהונו של ר' יהושע על זאת, ונמנע מלשאול.

הלכו שניהם כל היום עד הלילה. נכנסו אל בית כנסת. מצאו שם כסאות של זהב וכסף וכל אדם יושב על כסאו. אמרו האנשים, מי יכבד אנשים עניים אלה הלילה? אמר אחד מהם, אנשים אלה - מזונם לחם ומלח, ולא שעו אליהם. ישנו השנים במקום, וכשהשימו אמר להם אליהו, ישים ה' כולכם ראשים! פנו מהם והלכו כל היום עד הלילה. התארחו אצל אנשים עניים, מסכנים. וכשראו את השנים הקבילו אותם בסבר פנים יפות, כיבדום לפי יכולתם והגישו להם מאכלים רבים; אכלו ושתו שניהם ולנו בטוב. וכשהשימו בבקר אמר להם אליהו, ישים עליכם ה' ראש אחד בלבד! ולא יכול ר' יהושע להתאפק על כך. אמר לו, אדוני, נחמני מצערי זה - ואפרד ממך, אין ביכולתי לשאת את שחזיתי ממעשיך.

אמר לו אליהו, מה שנוגע לעני זה שמתה פרתו, הרי אשתו היתה צריכה למות באותו היום, וביקשתי מאת ה' שתמות הפרה תמורתה, ומה שנוגע לאיש, זה שבניתי את קירו, לו הנחתיו עד שיתגלו היסודות, יהיה מוצא בו אוצר גדול, והוא לא היה ראוי לכך. לכן בניתי והוא יפול לאחר זמן רב ולא יבנה לעולם. והאנשים שהתפללתי עליהם שיהיו כולם ראשים, זה לרעתם; מפני שמקום שראשיו מרובים ייחרב. ואלה שהתפללתי עליהם, שיהיה להם ראש אחד יצליחו, וכו', אחר כן אמר לו, עתה, כשנפרד אצורך על דבר שיועיל לך, אם ראית רשע בהצלחה ועושר, אל תתפלא על כך - וזה לרעתו. (יא, א) וכן אם ראית צדיק במצוקה או מתנסה בניסיונות - הרי בזה תוסר ממנו [צרה] גדולה מזו. לכן הנמנע מספקות הלב על זה. אחרי כן הניח אותו והלך".

חזיין מכאן שאליהו הנביא הוא מרמז על העניינים האלו שנראים כעת כהיפך הטוב ובבא הזמן מתבררים כתכלית הטוב, אשר על כן קרוי הכוס החמישי: "כוסו של אליהו", שכוס זה כבר מזוג, אבל אין שותים אותו כי עדיין לא ראינו את הטוב בנגלה, אמנם קוראים לו כוס של אליהו כי אנו יודעים ומאמינים כי בקרוב נראה גם בכך את ישועת ה'.

(צינוני תורה)

אלה ראשי בית אבות בני ראובן וגו' ובני שמעון וגו', ואלה שמות בני לוי (ו, טו-טז)

כתב השל"ה הקדוש: "קשה, למה אמר תיבת 'שמות' אצל לוי יותר ממה שאמר בראובן ושמעון. הענין הוא כי שבט לוי לא היו בגלות. ולוי ידע דבר זה ורצה להשתתף בצרת הצבור, מה עשה, קרא שמות לבניו על שם הגלות, דהיינו שם 'גרשו' על שם כי 'גרים' הם בארץ לא להם, ושם 'קתה' על שם שיניהם 'קחות', ושם 'מררי' על שם 'זימררו' את חייהם, וזה שאמר ואלה שמות בני לוי. ומכאן ילמוד האדם להשתתף בצער הציבור אע"פ שאין הצרה מגעת לו".

(של"ה הק' דרך חיים תוכחת מוסר)

הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים. (ו, יב) הנה דרשו חז"ל (ב"מ פ"ה ע"א) דרשו מן הכתוב 'אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה' כי צדיק גוזר והקב"ה מקיים. אבל נראה שזה דוקא מדה כנגד מדה לישראל עם קדוש, שהם סרים למשמעתם של חכמי התורה, ומבטלים דעתם נגד דעת תורה הקדושה, וככל היוצא מפייהם יעשו, לכן יש גם כח להצדיקים לבטל מישראל כל גזירות קשות ורעות, ושומעים לאמרי פיהם גם בשמים. אבל אם ח"ו בני ישראל אינם מאזינים לציווי הצדיקים, אז גם בשמים אין שומעין להם, ואין להם הכח של 'כפי תהיה'.

וזה שאמר משרע"ה: "הן בני ישראל לא שמעו אלי" ואם בני ישראל אינם סרים למשמעתי "ואיך ישמעני פרעה" שאיך אוכל לבטל הגזירות מעליהם "ואני ערל שפתיים" שאז אין לי הכח של 'כפי תהיה' לפעול במאמר פי על דרך צדיק גוזר והקב"ה מקיים. והבן.

(שפע חיים)

ויאמר ה' אל משה כבד לב פרעה מאן לשלח העם (ז, יד)

לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם ממצרים ואתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וגו' (ו, יז)

בתלמוד ירושלמי (פסחים פ"ה ה"א - דף סח, ב) "מניין לארבעה כוסות רבי יוחנן בשם ר' בנייה כנגד ארבע גאולות לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגומר והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי".

מה העניין של הארבע כוסות כנגד לשונות אלו?

בספר "פרדס דוד" (וכעין זה מביא הרב החיד"א בספרו 'ראש דוד') כתב עפ"י דברי חז"ל שהיו ישראל צריכים להשתעבד במצרים ת"ל שנה, כדכ' בפר' שמות ספר שמות (יב, מ) "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה" ולמעשה נשתעבדו רק פ"ו שנים, שכן קושי השעבוד התחיל רק משנולדה מרים (ראה ילקוט שמעוני שמות פרק יד רמז רמא), והנה ארבע מאות ושלושים עולה כמנין ה' פעמים פ"ו, ובני ישראל עבדו רק חמישית, פ"ו שנים. כנגד זה אנו שותים ארבע כוסות, שכל כוס מכון כנגד פ"ו שנים שלא נשתעבדו במצרים, שכו"ס בגימטרי" פ"ו.

אמנם אנו נוהגים ליתן אף כוס חמישי, ואין שותים אותו, וקרוי "כוס של אליהו הנביא". ומה טעם יש בו?

אפשר לבאר, בהקדם דברי ה"כתב סופר" בפרשתו עה"פ "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב וכו' ושמי ה' לא נודעתי להם". (עיין פירוש רש"י, ועיין בפנים במדרש). ולפי ע"ד לפרש, כי בוודאי מאתו לא תצא הרע, והכל לטוב לאדם להצמיח ישועה, או כדי למעט עונותיו. ואם יודע האדם כי כן הוא, מקבל הכל באהבה ושמחה כי לטוב הוא, משא"כ כשאין יודע מכל זה לפעמים מתרעם על מדותיו של הקב"ה, אבל האבות לא כן עשו, כי הגם שברע היו, ולא ידעו כי הוא לטוב להם, מ"מ לא התרעמו על מעשה ה' אשר עשה עמהם. והיינו וארא אל אברהם וכו', כפירוש רש"י והמדרש שהיו לאבות תלאות רבות דלא היה לאברהם מקום לקבור וכו', ושמי ה' לא נודעתי להם, דהיינו כי ה' הוא רחמים ובאמת הכל רחמים וטוב מה', אבל אני לא הודעתי להם ככה".

עפ"י, אפ"ל שהכוס החמישי הרי מרמז על הפ"ו שנים שכן נשתעבדו, ולכן אין שותים אותו, כיוון שכעת נראה לנו הגלות כדבר מר, אמנם מאמינים אמו שכל הגלויות הכל לטובה, לכן ממלאים כוס זה אבל כעת איננו שותים ממנו. שרק לעתיד יתגלה הטוב שבכך.

והטעם שנקרא על שמו של אליהו הנביא אפשר לבאר בהקדם הסיפור הידוע מחז"ל, כפי שכתבו רב ניסים גאון בספרו "יפה מהישועה" (פרק ב): "רבי יהושע היה צם ומתפלל וביקש את ה', שיגלה לו את אליהו ז"ל. והנה פגשו פעם אחת בדרך. אמר לו [אליהו], האם יש לך עניין [אלי]? אמר לו: אתאוהו ללכת עמך כדי לראות את הנפלאות שתעשה בעולם. אמר לו אליהו: אתה לא תוכל לשאת את מעשי שתראה, ונצטרך לטרוח אתך כדי להודיעך מהו שחייב אותו מעשה. אמר לו: רבי! לא אטריח עליך ביותר ולא אכביד עליך בשאלות, אולם תאוותי לחזות מה תעשה - ותו לא. התנה אתו [אליהו] שכשירצה לדעת את סבות מעשיו מיד ייפרד ממנו. מעשיו התמוהים של אליהו:

הלך אתו [אליהו] עד שהגיעו לעת ערב אל אדם עני שאין לו כלום, פרט לפרה אחת העומדת בביתו - והאיש יושב עם אשתו. ומשראה העני את השנים קיבל אותם בסבר פנים יפות, והגיש להם את האוכל שנמצא. אכלו ושתו השנים, והוא כיבד אותם לפי יכולתו. וכשבא הבוקר קם אליהו ז"ל, הרג את הפרה, והלכו שניהם. השתומם ר' יהושע ואמר בנפשו, אין תגמול! עני זה לא כבדנו אלא כדי שתמות פרתו?! אמר לו, האם לא התנית אתך, שכשתראה דבר תשתוק? האם תרצה שאפרד ממך? שתק יהושע.

הלכו שניהם כל היום, ובערב התארחו אצל אדם עשיר. זה לא שעה אליהם ולא האכילם דבר; והיה לו קיר, שנטה לנפול. וכשהשימו בבוקר

(שמות י) כי אם מאן אתה לשלח, פירוש שמה שתשלח ע"י הכרח של המכה לא יועיל לך להסיר המכות מעליך כל זמן שלא תרצה ברצונך העצמי לשלח. ובהקשר לזה, ידוע שפעם שאלו להמלבי"ם, על מה מסתמכים כשנותנים שוחד לגוי? וענה שהטעם שאסור ליקח שוחד הוא, כיוון שצריך להיות "משפט צדק", והשוחד מטה את הדין, אבל אצל גוי, כיוון שבאים לפניו יהודי וגוי למשפט, הרי מטבעו נוטה יותר לטובת הגוי, לכן, כשהיהודי נותן לו שוחד הרי הוא מתקן את ה"משפט צדק" שיהיה שווה לבי הצדדים...

ובאמת כתב כן מרן החת"ס (ש"ת חתם סופר חלק ח"ו תשובה יד): "אך לפעמים הישראל יודע בעצמו שהדין עמו, ועוד לפעמים רוב פעמים שכנגדו מודה וידוע ומבורר שחייב לו, אלא שמחוסר גוביינא וקשה להוציא חובו מיד הלוה, והשופט מתרשל ומתעצל ומרחם על הארמאי שהוא בעל דתו, וסובר שעשה מצוה בזה שלא לנגוש הארמאי עבור ישראל אע"פ שהדין עמו, בזה מותר ליתן שוחד להשופט לעשות משפט צדק, ולא מיבעיא דאין הישראל עובר על לפני עור, אדרבה מצוה קעביד, דלולי שוחד שלו היה השופט מטה משפטו של ישראל והיה עובר על ז' מצות שלו, ועכשיו ניצל מזה" עיי"ש. וזה מה שכתב בבית הלוי שהקב"ה חיזק את לב פרעה שיוכל להתנהג כפי טבעו, שהרי מחמת המכות היתה ניטלת בחירתו לבחור ברע, ועי"ה וייחזק לבו" תהיה לו בחירה שווה לבי הצדדים.

(מפרשים)

וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקלת ויסף לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו (ט), (ד)

מפשטות הכתוב משמע שזה שהפסיק הברד זה עצמו גרם ל"ויכבד לבו", ויש להבין מה גרם לו זאת.

מבאר בספר "בכורי ישראל", שהנה במכת ברד היו ג' דברים: מטר, קולות וברד. פרעה רצה שיפסיקו רק הקולות והברד כמו שאמר: "העתירו אל ה' ורב מהיות קולות אלקים וברד ואשלחה אתכם ולא תוסיפון לעמוד" (ט, כח), אבל הגשם היה ברכה למצרים. ואכן משה נענה לבקשתו והבטיח לו: "ויואמר אליו משה כצאתי את העיר אפרש את כפי אל ה' הקולות יחדלון והברד לא יהיה עוד למען תדע כי לה' הארץ (ט, כט).

אמנם, למעשה נפסקו כל ג' הדברים כדכתיב: "ויצא משה מעם פרעה את העיר ויפרש כפיו אל ה' ויחדלו הקולות והברד ומטר לא נתך ארצה (ט, לג). כיוון שכך, אמר פרעה, זה וודאי לא מכח משה רבינו שהוא הרי הבטיח שיעצרו רק הברד והקולות, וזהו אומר: "וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקולות" לכן "ויסף לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו". וזה מובן מה שמצינו בתחילת פרשת בא שהקב"ה אמר למשה אריכות ימים וכוונתו אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אתני אלה בקרבו" וגו', שהקב"ה אמר לו שאל ירע לבבו בכך שכביכול לא נתקיימה הבטחתו, כי כל המטרה בזה היא בכדי להכביד את לב פרעה וכו'.

(עפ"י בכורי ישראל)

מאוצרות המגידים

ותעל הצפרדע (ח, ב)

כשהגיעה הצפרדע למצרים, נבהלו והכוה, והתיזה נחילים נחילים. מיהרו הנחילים לעשות שליחותם. אצו רצו, קפצו ודלגו, טפסו במדרגות הארמון, ונכנסו בשערי. אח, איזה פאר, איזה הדר! מלאו את הטרקלין המלכותי, השתרעו על השטיח האומנותי, התישבו על כורסאות הקטיפה, התפרקדו על הדומי הרגלים. עלו על כרכב האח, הסתדרו על אדני החלונות, גדשו עד אפס מקום, ועדיין ממשיכים לנהור. פלשו לחדר השניה, התכרכלו מתחת לשמיכה, על ידי הכרים ומתחתם. אף מתחת למטה, על נעלי הבית ובתוכם. והלאה, למטבת, למוזוה. וממשיכים ובאים. לחדרי האמבטיה, לאולם הכינוסים. זהו, הארמון פקוק, אבל באים עוד ועוד. מצטערים, חפשו לכם מקום. וזו מעט, אל תהיו אנוכיים. מקום שמור, אני מחכה לאחי. בעל כרחם ממשיכים, מחפשים מקום ואין. הכל מרבד ירוק, מתנועע ומקרר. מקום אחד נשאר, בתנור הלוהט. אין בררה, צווי השם הוא, קופצים פנימה בתחושת הקרבה, מסירות נפש. גורלו של מאחר, שכולם הקדימוהו. תפסו את כל המקומות הטובים, לקנא בהם. שלימוזל היית ושלימוזל תשארו.

ומה לבסוף -

"וימותו הצפרדעים מן הבתים ומן החצרות ומן השדות" (שמות ח, ט), אבל לא מן התנורים. לפי שמסרו נפשם למות על מצות הקדוש ברוך הוא, חזרו ליאור חיים (ילקוט שמעוני). ומה למדנו? שאין לחשב חשבונות! אלו שנראו בטובה ובשלוה, נערמו חמרים חמרים וברקבונם באשה הארץ. ואלו שנדמה היה - גם להם עצמם! שהם מוסרים נפשם דוקא הם, ורק הם, שרדו!

ובי היה מעשה - כבר סיפרתי, בראש השנה שנת ת"ש הפציצו הגרמנים את ביאליסטוק, ובסוכות נמלטנו לווילנה, בירת ליטא החפשית. כחצי שנה לאחר מכן השתלטו הרוסים על ליטא ואסרו על קיום הישיבות. ישיבתנו ירדה למחתרת. בשבת קדש פרשת שלח נמסר לנו, שהרוסים עורכים מצוד אחר בני הישיבות, להגלותם לסיביר. חברי נפוצו לכל רוח, ואני אמרתי לחברותא: "אדם כי ימות, באהל" (במדבר יט, ד), אפילו בשעת מיתה אל ימנע עצמו מבית המדרש (שבת פג ע"ב). וכמו שדרשו (דברים רבה א, יט) שאם בא עליכם השונא "פנו לכם צפונה" (דברים ב, ג), הצפינו עצמכם בתורה

אמרו חכמים משל למלך שבחיות שמינה החמור לגבות המכס. פעם אחת בא הארי שהוא המלך והזאב והשועל עמו בעיר. בא החמור ושאל להם המכס. אמר לו השועל: כמה עזות יש לך מכל החיות! אינך יודע שהמלך בא עמנו, ונחנו עמו, ואתה שואל לנו מכס?! א"ל החמור, אפ"י המלך עצמו גם ישלם מס! בא החמור ובקש למלך מס. בא המלך וטרפו, ונתנו לשועל, וצוהו לסדר לו איבריו. סדר השועל איבריו וראה הלב יפה ואכלו. וכשבא הארי וראה איבריו ולא ראה לבו, אמר לשועל איך לבו. אמר השועל "וכי אם היה לו לב היה שואל מכס למלך"...

כך פרעה הרשע נבזה ושכחן. שכח כל מה שעשה לו הקב"ה. אמר הקב"ה: שוטה זה אין לו לב. לבו נעשה כבד והיינו דכתיב: "כבד - לב פרעה".

(בעלי התוספות עה"ת)

ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה: (ח, ח)

במכת צפרדע כתיב "ויצעק, אבל במכת ערוב כתיב "ויעתר" (בפסוק כ"ו). בחתם סופר [תורת משה וארא ד"ה ויצעק] כתב דבגמ' סוכה (יד, א) "תפלה של צדיקים נמשל כעתר, מה עתר ממהפך התבואה אף תפלה כן", ובצפרדע לא נהפך לרחמים דהא מתו ותבאש הארץ, לכן כתיב ויצעק, אבל בערוב הלכו לגמרי לכן כתיב שם ויעתר.

והגאון רבי אברהם ברודא ז"ל אמר דהצפרדעים השמיעו קול, והמתפלל צריך להשמיע קולו לאזני הוצרף לצעוק. וזהו ויצעק משה "על דבר" הצפרדעים, מחמת דיבור וצעקת הצפרדעים... והגאון ר' ליב חריץ ז"ל אמר לפי זה טעם הכבדת לב פרעה, דבברכות (ב"ד). המשמיע קולו בתפלה הוא מקטני אמנה, ופרש"י [ד"ה הרי] כאלו אין ה' שומע בלחש.

(ע"פ פרדס יוסף)

ויקרא פרעה אל משה ולאהרן ויאמרו לנו זבחו לאלקיכם בארץ (ח, כא).

אחרי מכת ערוב קורא פרעה למשה ולאהרן ואומר להם שילכו לזבוח לאלקיהם "בארץ". והרי כבר בהתחלה אמר משה, שכדי לעבוד את ה' צריכים לצאת למדבר ואי אפשר לעשות זאת בארץ מצרים. ועתה, אחרי שפרעה קיבל מכות כואבות - דם, צפרדע, כינים, ערוב, הוא אומר: די, די, אני מסכים. לכו עבדו את ה'... בארץ?! מה בארץ? אתה משוגע? מה ההוא אמינא לעבוד בארץ? הרי כל הזמן מדברים על עבודה במדבר!

כדי להבין זאת - אומר ה"חתם סופר" - נתבונן מעט במה שארע במכת ערוב. כתוב: "ומלאו בתי מצרים את הערוב וגם את האדמה אשר הם עליה" (לעיל ח, ז). כל סוגי החיות שהיו בעולם, היו צריכים להגיע למצרים, וכל חיה צריכה, כדי לחיות, אזור אחר: מדבר או הרים, יער או קרח של הקוטב הצפוני.

לכן במכת ערוב הביא הקב"ה גם "את האדמה אשר הם עליה" - הדוב הארקטי הגיע עם הקרח הארקטי, הנמר הסיבירי הגיע עם השלג של סיביר, השימפנזות הגיעו עם עצי הג'ונגל, והחיפושית ממדבר סהרה הגיעה עם אדמת המדבר הצחיחה. נהיה "מיש מאש" שלם, הכל בהתאם לחיות...

יתירה מזו, מסוגיית הגמרא בענין שור שנגח, עולה שחיה שנמצאת לא במקומה - משנה את טבעה, היא כמו גר שלא מרגיש היימish במקום שאליו הגיע. הקב"ה רצה שהחיות תתנהגנה כהרגלן, לכן עשה שכל חיה הביאה את האדמה אשר היא עליה אתה למצרים, כדי שהיא תרגיש היימish ותזיק כפי שהיא אגלה לעשות במקומה...

עתה נתאר לעצמנו איך נראתה מצרים לאחר שכל חיה הביאה איתה את סוג האדמה שהיא מורגלת אליה: חול מהמדבר, שלג מהקוטב, בוץ, חצץ ועוד... לא פלא, אפוא, שכל ארץ מצרים נחרבה, כמו שנאמר: "תשחת הארץ מפני הערוב". תארו לעצמכם שהיה מטע של מנגו, ולפתע נחת שם הדוב מהקוטב הצפוני ואתו הקרח הארקטי. אחרי שבוע חוסל כל המנגו. או בשטח שהיה מיועד לזריעת חיטה, הגיע נחש עם אדמת מדבר סהרה, האם במדבר אפשר לזרוע?!... כך נשחתה כל ארץ מצרים! מצרים! לפי זה, מיושבת היטב השאלה שפתחנו בה. פרעה אומר למשה ולאהרן: "לכו זבחו לאלקיכם בארץ", שכן אחרי מכת ערוב כל ארץ מצרים הפכה למדבר, ואם כן, אמר להם פרעה: 'רציתם מדבר? הרי לכם מדבר כאן, במקום, ואינכם צריכים לנדוד לשם כך דרך שלשת ימים במדבר!...

ענה לו משה: אתה צודק, גם ארץ מצרים היא כיום בגדר מדבר, אבל "הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו!" - אנחנו צריכים מדבר שאין שם מצרים!...

(יחי ראובן)

ויחזק ה' את לב פרעה ולא שמע אליהם כאשר דבר ה' אל משה (ט, יב)

בספר "בית הלוי" הקשה: לכאורה יש להבין הא דהקב"ה חיזק לב פרעה והרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו (ע"ז ג א) ומה חטא פרעה אחרי כי השי"ת חזק לבו לבל ישלח. וכבר נתקשו רבים בזה. ומתריך: והנכון בזה דפרעה בעצם רצונו היה חפץ לבל לשלחם, ורק המכה הכריחתו לעשות נגד רצונו, ומה דנעשה בהכרח אין בו ממש, וכמאמר המפורסם ההכרח לא ישובח ולא יגונה, ומש"ה חיזק ה' את לבו, ולא שנתן בלבו שלא ירצה לשלח, רק חיזק לבו עד כדי שיסור ממנו יראת המכה ונשאר כמקדם על רצונו העצמי ושוב לא רצה לשלח מדעת עצמו, דהרי גם אם היה משלח ע"י הכרח המכה אינו רק אנוס ולא נחשב למאומה. וזהו שאה"כ

שנאמר בה: "יצפון לישראל תושיה" (משלי ב, ז). ישבנו כל השבת, ולמדנו בהתמדה. במוצאי שבת שבנו לאכסניה, וכמו שארע בידוד המלך (שבת ל ע"ב) שמלאך המוות השיגו כשפסק לרגע מלימודו, התדפקו מלאכי החבלה של הבולשת על דלתנו. חברינו התפזרו, כאמור, ואותנו תפסו. הספקנו לקחת איתנו את התפילין וכמה ספרים, והסיענו אותנו אל הרכבת. מצאנו בה כמה מחברינו שנתפסו בכף, ורבים אחרים הצליחו להמלט. כשראו אותנו, לעגו: "אי, יענקלה, קריניקער, אזא שלימזול ביסטו! הלא קטן קומה אתה, יכולת להחבא בקלות!"

הכלל, המצוד המשיך. השליימזליניקעס נתפסו, וברי המזל הצליחו להמלט מצפרי הבולשת. הסיעונו לסיביר, לעבודת פרך במחנה כפיה. כמה קנאנו באותם ששפר חלקם והצליחו להחבא - ואז פלשו הגרמנים לליטא, עם האייענצן גרופע, פלוגות המוות שלהם. אבל לא היתה להם עבודה רבה. כפי העדיות ששמענו האזרחים הליטאים עצמם קמו וטבחו ביהודים הקדושים.

סיפר לי הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל: בימי אברכותו היה רב בעירה זעירה, ציטויאן שעל יד קלם. היו שם מתי מעט משפחות יהודיות, בין קומץ האיכרים הגויים. ידם לא הסיפקה לכלכל את רבם בלחם לשבע, והוכרח להגר למדינת הים. במלחמה, סיפר, כרתו האיכרים הליטאים את ראשי שכיניהם היהודים באבכות מעדר! חיות אדם!

כמעט איש מחברינו 'ברי המזל' לא שרד. ואילו אנו, השליימזליניקעס, היתה לנו נפשנו לשלל! והלאה -

בעיצומה של המלחמה שוחררנו מהמחנה, בתנאי שנתגורר בישוב הסמוך בתנאים מגבילים. מצבנו הירוד, בצרופ תת תזונה חריפה, המיטו עלינו את מחלת הטיפוס. אושפזתי בבית החולים, ולדי שכב בחור ישיבה חסון שחלה אף הוא במחלה. הכל נדו לי, צפו שלא אשרוד. שכני, הוא שנפטר. לפני פטירתו אמר: "ראה יש לי כאן סכום כסף", היה זה סכום זעיר, אבל הציל את חי, "קחור, שלך הוא". הוא נפטר, ואני החלמתי.

שבתי לאכסניה, וסרבו לקבלני. חששו מהדבקות. ספרו ששרפו את חפצי. החלטתי לעקור משם. הרי לא עוקבים אחרי, סבורים שעודני בבית החולים. שבועיים ימים הלכתי לאורך מסילת הברזל. התכלכלתי בלחם שקניתי במעותיו של הנפטר.

כעבור שבועיים הגעתי למרקה, וחפשתי בית עם מזוזה בפתחו. ממרום הנחוני לביתו של השוחט, הרב רוט, יהודי חם וטוב לב, שארחני בביתו. מצאתי שהגיעו לשם פליטים רבים מרוסיה, ליטא ופולין, וילדיהם לומדים בבתי הספר הכפריים. החלטתי שצריך לפתוח חדר, תלמוד תורה חרדי. הזירוני, זו סכנת נפשות, לפתוח תלמוד תורה תחת עינה הפקוחה של הבולשת. אבל אני הרי נובהרדוקר. מצאתי מקום ללמד בו, ביתו רחב הידיים של גוי מקומי, חניק שמו. ערבי אדוק בדתו, ששנא את הכופרים הקומוניסטים שנאה עזה, והיה מוכן להסתכן עבור כל דבר הקשור בדת, לא משנה לו איזו.

הלכתי לשכנע את ההורים שימסרו לידי את בניהם. השתמטו, באמרו שהרשויות נותנות הקצאת לחם רק למי ששולח ילדו לבתי הספר שלהם. "הפתק הכחול" הוא בגדר פיקוח נפש עבורם.

אמרת: "עלי ועל צוארי, אשיג לכם פתק כחול". מהיכן? באותה עת פשטה השמועה שאלמונים פרצו למשרדי הרשויות וגנבו מלאי של פתקים כחולים. לא ידעתי מי עשה זאת, אבל ידעתי את מאמר הגמרא, ש'לא העכבר גנב אלא חורו' (גיטין מה ע"א, קידושין נו ע"ב). מצאתי את ה'חור', יהודי משלנו, ספסר בשוק השחור. עוררתי בו את הנקודה היהודית, תן ירך לחינוך טהור לילדי ישראל. הסכים למכור לי במחיר הקרן. אספתי תרומות, וקניתי, נו, דבר כזה קשה לשמור בסוד. הרשויות עלו על התלמוד תורה המחותרתי, ומצאו שההורים מקבלים הקצאת לחם בפתקים כחולים שהגיעו אליהם מנימי.

מצאתי עצמי בבית הסוהר. האשמה: ספסרות בשוק השחור. העונש: מוות. זה לא צחוק, הייתי בתא הנידונים למוות, אבל משמים גזרו דיני לחיים, וכעבור חצי שנה שוחררתי. כמה קנאתי באלו שנתרו חפשים, בחוץ! אשרי שנתפסתי על דברי תורה, אבל האם לא יכול הייתי לארגן את העניינים בצורה מתוחכמת יותר, שלא יעלו מיד על עקבותי? אה, יענקלה דער שלימזל!

כששוחררתי מבית הכלא נודע לי, שהשלטונות הרוסים הגיעו להסכם עם ממשלת פולין הגולה שמושבה בלונדון, שכל האזרחים הפולניים שבשטחה גוייסו למאמץ המלחמתי נגד הגרמנים. חברי נשלחו לחפור שוחות וחפירות תחת אש הגרמנים, ורבים מהם לא שבו - ואז ישבתי שקט ושאנן בבית הסוהר!...

וישלח פרעה, והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד, ויכבד את לבו, ולא שלח את העם (ט', ז) קושיא שהיא תירוץ...

הנה מלשון הפסוק משמע שהסיבה ל"ויכבד לב פרעה" - היתה מפני ש"ממקנה ישראל לא מת עד אחד". וכל הרואה תמה, וכי זו סיבה להכבדת לבו של פרעה? התייבח במכת צפרדע, שראה כי היתה הרווחה - זו היא סיבה

מובנת להכבדת לבו, או כשעשו החרטומים בלהטיהם - גם זה מובן, אך ש"ממקנה בני ישראל לא מת עד אחד" יהיה סיבה להכבדת הלב שלא לשלח את בני ישראל? זה ממש אינו מובן.

עוד צריכים להבין, דהנה התורה מספרת (פסוקים ו', ז): "ויעש ה' את הדבר הזה ממחרת, וימת כל מקנה מצרים, וממקנה בני ישראל לא מת אחד. וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד, ויכבד לב פרעה ולא שלח את העם", הרי ששינתה התורה לשונה, שבתחילה, בסיפור עצם המכה - כתבה התורה שלא מת ממקנה ישראל "אחד", ואילו בסיפור השמועה ששמע פרעה משלוחיו כותבת התורה לא מת ממקנה ישראל "עד אחד", ומה טעם השינוי? אכל לכשנתבונן נמצא, שכאן חבוי הטעם להכבדת לב פרעה, ופה נעוץ יסוד מוסרי נפלא.

הנה שני דברים יצאו מפי הגבורה לפני מכת דבר. האחד - שימות מקנה מצרים, והשני - שמקנה בני"א לא ימות. וחז"ל מוסיפים במדרש (שמ"ר י"א, ד') לדרוש מהמילים "עד אחד", "מהו עד אחד? - אפילו בהמה חציה של ישראל וחציה של מצרי - לא מתה".

ולכאורה מדוע התורה מדגישה את הריבוי שגם בהמת השותפים לא מתה, דוקא בפסוק בו התורה מתארת מה ראה והבין פרעה, ולא בתיאור עצם המכה? - הרי אומר שזהו הטעם ל"ויכבד לב פרעה"!

שאל ותשאל, באיזה כח העמיד פרעה את לבו מול מכת הדבר, שהמיטה אסון על אלהי מצרים, על כלכלתם ועל מאכלם? הכיצד מכבידים לב מול אמת נוקבת שכזו? - התשובה נעוצה בפסוק זה: "וישלח פרעה, והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד", וכפי שדרשו חז"ל שאפילו בהמה חציה של ישראל וחציה של מצרי - לא מתה.

כי לפרעה היתה ק-ו-ש-י-ה על הקב"ה... אם דבר ה' אמת ולא יחטיא, איך אותה בהמה שחציה של מצרי לא מתה? כך סובב פרעה עם האצבע, ועשה "פשעטל", ומצא לו "פירכא" על כל מכת דבר... שהנה סוף סוף מצא הוא חצי בהמה של מצרי שלא מתה... ומיד - ויכבד לב פרעה...

מאזניים של רשע... והנה, אפילו אם נניח שקושייתו של פרעה אכן קושיה חזקה היא, ובאמת אותן בהמות שחציין של מצרי היו צריכות למות לפי דברי משה, ומפני שלא מתו - יש כאן סיבה להכבדת לבו כי לא נתקיימו דברי משה, עדיין כלום יש לו תירוץ על כל הבהמות שכן מתו?! אף אם "בהמות שותפים" אלו הן קושיא על האמת והאמונה - כלום מליוני הבהמות שנשמדו במכת דבר אינן מהוות קושיא על הכפירה?!

היכן מצא לו פרעה מאזניים שכאלו, המכריעות ע"י קושיא אחת כנגד מליוני הראיות הניצחות ההפוכות? ובאמת גם אצילנו בחיי היום יום, לפעמים מתעוררות אצל חלושי הדעת אי אלו תמיהות, ושואלים "שאלות" כביכול על הקב"ה, רח"ל: למה? מדוע? וכו' וכו', ואנו שואלים: למה אותם אלו ששואלים על האמונה - אינם שואלים על הכפירה...?!

נכון שאינם מבינים כמה דברים, אבל את כל השאלות על כפירה הם כבר תירצו? הם כבר תירצו את השאלת: "מי ברא אלה"? הם תירצו את הקושיא מי הוצאינו ממצרים וקרע לנו את הים ונתן לנו את התורה במעמד הר סיני? הם חקרו כבר מי מקיימנו בגלות אלפי שנים, חרף כל הרדיפות והרציחות בכל פינה בעולם?

וכי אין כל אלו שאלות של ממש על כפירה? וא"כ גם אם אין להם תירוץ על השאלות באמונה - מדוע לא ישארו לכה"פ בספק? ובפרט שרוב השאלות הקשות דוקא מופנות על הכפירה... (הבה ונחשוב: את התורה, שהקב"ה נתן לנו בשביל שנבין אותה - איננו משיגים בשכלנו הדל. ואת הבריאה, שלא ניתנה כלל להבנתנו, ואנו רק מתארחים בה לשבעים שנה - בה אנו כבר רוצים להשיג הכל, עד שיש לנו ש-א-ל-ו-1-1 באמונה...?)

ואגב, ניתן להניח שכל אלו "השואלים שאלות", גם הם חשים בסתר לבם שכל השאלות שלהם אינן בגדר "קושיית עצומות", ומסתמא הרעק"א היה מצליח ליישב אותן... אלא שבדרך כלל השאלות אינן באות מהראש - מתוך התבוננות, אלא מהבטן - מ"בטן רשעים תחסר" החושקת בעוה"ז...

תשובה לפרעה הרשע... ומכיון שבארנו שבדרך כלל ניתן למצוא תשובות ל"שאלות" באמונה - הנה ננסה אנו הקטנים לענות לפרעה על "שאלתו"...

הנה נתבאר לעיל, שבמכת דבר נגזרו שתי גזרות, האחת - שימות מקנה מצרים, והשנייה - שמקנה ישראל לא ימות. ומעתה בבהמה משותפת, תמיד תהיה סתירה לאחת משתי הגזירות. אם תמות הבהמה - הרי מת ממקנה ישראל, והקב"ה אמר שממקנה ישראל לא ימות אחד. ואם לא תמות - הרי חציה של המצרי נשאר חי, והרי זו סתירה לגזירה שכל מקנה מצרים ימות. ואם כן מובן מאליו שאין כאן קושיא, כי בהכרח שאחת מן הגזירות לא תחול במקרה כזה. ונמצא שכל הספק הוא איזו גזירה להעדיף, אם להעדיף את הצלת בהמת ישראל עם הצלת בהמת המצרי - או את איבוד שתיהן, והעדיף הקב"ה להציל את חציו של היהודי על אף קיומו המוכרח של החצי השני - מאשר לעשות בהיפוך, וא"כ מה הקושיא? הרי כל צד שהיה נבחר היה משאיר לפרעה מקום לטענה... אך לפרעה פתרונים... - כבד לב פרעה...!!

אלו התפוכות לב האבן העומד כסלע איתן, אשר אחר תאותו ימשיך לרדוף, וכל הראיות השכליות לא יזיווהו ממקומו כמלא נימא, אלא ימצא דחיה כל שהיא - אע"פ שאינה אלא דחיה בקש...

אמנם באמת היה אפשר לקיים שניהם: שלא להפסיד את ממון ישראל, ושלא להותיר מבהמת מצרים, ושאיננו רוצים לא תהיה קושיא על אחת מהגזרות - ע"י שהקב"ה היה גורם שעוד לפני מכת דבר כל השותפויות של בני ישראל עם מצרים יתפרדו. אך כאן התעלל הקב"ה בפרעה, והניח לו מקום שתהיה לו "קושיא" - כדי ש"יחזק לבו"!!!

לפתח חטאת רובץ

וכך אמר הרבי, ר' ליב חסמן זצ"ל: "לפתח חטאת רובץ" (בראשית ד', ז') - לב האדם מלא וגדוש באמונה ויראה, שהרי "מבשרי אחזה אלו-ה", ו"השמים מספרים כבוד אל-ל" - כל הבריאה זועקת אמונה, ואת כל האמת והאמונה הלזו מכיל לב האדם.

אבל תנאי אחד יש לקיום האמת בלב האדם, והוא שהלב אטום מכל צדדיו!! כי אם נפער סדק קל בלבו של האדם, ואפילו פתח כחודו של מחט, מיד - "לפתח" הזה - "חטאת רובץ", היצה"ר תיכף נדחף שם ומצליח להחליש באחת את כל מצבור האמונה האדיר שבקירות הלב פנימה!!!

הלב המלא אמונה הרי הוא כשקית גדושה ומלאה במים, אשר די בחור - ולו הקטן ביותר - בכדי שישפכו כל מימיה לארץ!! וכך הוא הדבר אף בליבו של אדם, כי נכגד כל האמת הגדולה שבלב - די בליצנות אחת, בקושיא אחת, ברפיון ידיים אחד - וכבר "לפתח חטאת רובץ" - תוקף האמת וחוסנה פג והולך לו.

כך היא מידת הלב באמונה, כך היא במידות, ובכל דבר!!

וזכרנו שפעם ביקרתי אצל גביר גדול אחד לצורך התרמתו לדבר מצוה חשוב. הגביר הנ"ל באמת יותר הולם היה לכנותו "עני מר" (א ביטערע ארעמאן), כי אמנם כסף לא היה חסר לו, אלא שהוא היה עכברא דשכיב אדירי... שאין לו כל יכולת להתרומם משכיבתו זו, ואין לו כל שליטה על ממונו, ואפילו על פרוטה אחת אינו בעה"ב להוציא מתחת ידו... וכי הלזה "גביר" יקראא?!! והלא עני מר הוא...

עכ"פ אותו "עני מר" שרובץ על דינרים רבים תחתיו, התבקש על ידי לתרום לענין נכבד, והוא אכן אפילו הסכים שצריך לתת עבור ענין חשוב זה, אלא שבסופו של דבר קמץ את לבו, שהרי אין הוא שולט אפילו על פרוטה אחת מכל ממונו הרב - ולא נתן מאומה.

ומדוע לא נתן? משום שהיו לו ט-ע-נ-ו-ת על הרבנים בענינים שונים...

למה עושים כך, ולמה לא עושים כך, וכו' וכו'. נו... וכי משום כך סרה הסיבה לתרום לאותה מצוה המדוברת? - לא! אבל כסף כבר לא ראינו "עד אחד"...

ולמה? כי מצא איזה ק-ו-ש-ג-א...

הוי - לפתח חטאת רובץ!

קושייתו של "אינט"

עוד זכרנו מימי צעירותו, מעשה שהיה בראדן בסוף ימיו של הח"ח זצ"ל, מעשה שהרעיש בשעתו את העולם היהודי כולו, והיה לשיחת היום, וממנו נלמד עוד מהו כוחן של התפוכות ללב האדם, ואנה יכול הוא לבוא ע"י "קושייתו" ו"שאלותיו" הנובעות מלבו ותאוותיו...

בעיירה ראדן היו קבוצת פורקי עול בשם "פועלי ציון". הללו התארגנו והוציאו איזה כתב עת, בו הפיצו את דעותיהם הכוזבות.

קבוצה מבני הישיבה בראדן התארגנו כנגד וטכסו עצה להשיב מלחמה שעררה, עד שפעם אחת הגו רעיון: באחת הפעמים שהיה העלון צריך להיות מופץ, הקדימו הבחורים בשעת לילה מאוחרת טרם הפצתו, קפצו דרך החלונות של בית הדפוס, רוקנו מתוכו את כל החומר המודפס, והוליכוהו אחר כבוד אל התנור שבפאתי היכל הישיבה, ישיבת ראדן - שם בעזרת כמה גזרי עצים הבעירו את כל העלונים...

אלא ששם לא רצוהם הטוב וכשרות המבורך, לא זכרו הבחורים את הכלל הבסיסי שלא להשאיר עקבות... ולפיכך למחרת, כאשר ראו אותם "פועלי ציון" את אשר חולל כבודם, רצו בזריות אל הכתובת החשודה - הישיבע בחרים... ומשפתחו את התנור מצאו שיריים... אכן נודע הדבר...

תיכף ומיד החישו הפרחחים צעדיהם, ובאו לפרק את זעמם בבית הכהן הגדול החפץ חיים זצוק"ל.

והנה נכנסים המה קבוצה של מספר אנשים, איזה חצוף אחד פתח ראשון את פיו בדברי חוצפה נגד מרן הח"ח, ובו ברגע - תוך כדי חירופיו וגידופיו - מיד נכנסה בו רוח שטות והשתגע לפתע לעיני כל, ובשגעונו יצא אל הבית, הרחיק לכת עד שפת הים, שם עלה אל אוניה כלשהיא, והטביע עצמו למוות, ותהום כל העיר.

המעשה כמובן היה לשיחת היום בין הבריות, זה אומר בכה וזה אומר בכה, ואילו בכתב העת של הציונים היוצא בוורשא בשם "האינט" (אצל היראים היה נקרא אינט בחיריק תחת האלף... ומשמעותו באידיש "כלב נובח") - שאלו שאלה על החפץ חיים... הבה ונשמע את הקושיא של "האינט":

הרי החפץ חיים חיבר ספר על הלכות לשה"ר, והרי כולם יודעים שהח"ח מעורר על הצורך באהבת איש את רעהו, וא"כ הכיצד זה קילל הח"ח את האיש שישתגע וימות? שאלת תם... ממש כשאלתו של אחאב...

"מה שהם אומרים שקללתי אותו - זה שקר! מימי לא קללתי יהודי! אבל סוף המעשה שהשתגע, ואח"כ נאבד מן העולם - זה אכן אמת ויציב!! וזאת למען ישמעו ויראו, שעם ישיבע בחרים אסור להתחיל!!" עכ"ד מרן הח"ח זצוק"ל, וכמה הילכתא גבירתא איכא למילף מיניה.

(לב שלום)

"יהי לתנין"

אני זוכר, בשעתו, היתה בפולין מבוכה רבה. לבני הישיבות, ברוך השם, לא נגעה, אבל בין הסוחרים שררה עצבנות רבה: כנופיה החדירה לשווקים המוני שטרות מזויפים של מאה זלוטי. אלמונים רכשו סחורות ברבבות זלוטים ושלמו במזומנים, בשטרות מרשרשים. המוני סוחרים תמימים נפלו בפח. בני הישיבות, כאמור, לא נפגעו. מעטים מהם ראו שטר של מאה זלוטי, גם עשרה זלוטי היו הון רב עבורנו. אבל המסחר הגדול ספג מכה אנושה, והחשדנות היתה רבה. לא אחת הוזעקה המשטרה לעצור קונה תמים ששלף חפסת שטרות מקוריים, לא אחת נעצר סוחר אומלל שבא לבנק להפקיד את פדיונו והתברר שנעשק. המשטרה גייסה את כל מודיעיה, הבולשת נכנסה לפעולה. -ההצפה אימה על הכלכלה. חברו פיסת מידע לרעותה, ועלו על עקבות החבורה. חשפו את בית הדפוס, החרימו את הגלופות, ואסרו את הזייפנים, העמידום למשפט. הסוחרים נשמו לרווחה, וסגנו במשטמה: "הלוואי וידונו למאסר עולם ולא יראו אור יום!" נזקים רבים גרמו, וצלקות רבות הותירו.

עורך דין ממולח נשכר ליצגם. כסף, הרי לא חסר להם. התובע תאר בציוריות את העוול והעושה. איך סוחרים תמימים נפלו בפח, וכשבאו עם הפדיון לבנק הודיעו שהכסף נטול ערך, שזה לצור על פי צלוחיתם. איזה מפח נפש, איזה שברון לב, איזה הפסד! בהמשך, הבטיח, יעלה כמה סוחרים לדוכן העדים. כאלו שנאלצו לפשוט רגל בעקבות מעללי הכנופיה, שהפסידו כל רכושם שמכרו סחורה משובחת ממורת פיסות ניר חסרות ערך!

קם הסנגור, ושאל: "מי אמר שהשטרות מזויפים? אולי היו אלו שטרות מקוריים?!"

השאלה עוררה תרעומת וביקורת: "מה פרוש, הבנק קבע!"

והוא בשלו: "לפי מה קבע הבנק, אולי טעה?"

"למזלנו", הסביר התובע, "הזיוף לא היה מושלם. היה עיוות בדיוקנו של קאזימיר, וחסרו כמה קוים עדינים בכנפי הנשר הפולני בפניה השמאלית העליונה. סקירה חדת עין, חשפה את הזיוף מיד!"

"מלבד שינויים זעירים אלו, היה הזיוף מוצלח?" חקר הסנגור.

התובע קד בלעג. אם הסנגור מבקש להדק את טבעת החקק על צוואר לקוחותיו, זה ענינו: "אכן כן, עמל רב הושקע בו", החמיא. "הזיפנים השיגו ניר זהה, וצבעים תואמים, ושקדו על הגלופות באמנות רבה. אבל, מה לעשות, לשלמות לא הגיעו!"

"אומר לך מדוע", הפתיע הסנגור. "משום שהם אנשים ישרים, ולא רצו לרמות. לכן לא חיקו בשלמות, כדי לאפשר לזהות. ואם הסוחרים לא עיינו ולא חשפו, ענינם הוא. הם האשמים באסונם! החוק אוסר לזיף זיוף מושלם, מוליך שולל. הם לא עברו אפוא על החוק, ואני דורש מבית המשפט לשחררם!"

איזו סערה פרצה באולם בית הדין!

איזו חוצפה, איזו עזות פנים!

ומדוע? -

כי הכל יודעים שלא היה זו חבורת צדיקים ותמידיים. היתה זו חבורת זיפנים שבקשו לעשות הון בתרמית, וחתרו ליצור זיוף מושלם. כמה מאמצים השקיעו במציאת גליונות הניר המתאימים, במציאת הצבעים התואמים, בחריטת הגלופות. ניסו בכל כוחם ליצור זיוף מושלם -

וכשלו, לאסונם!

מעשה שהיה הוא -

ומכאן, לפרשתנו.

"כי ידבר אלכם פרעה לאמר, תנו לכם מופת" (שמות ז, ט), יבקש הוכחה שהם באים בשם בורא עולם, "ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה, יהי לתנין" (שם). וההמשך, ידוע: פרעה צחק ולעג, קרא לחכמים ולמכשפים ועשו

כן, "וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינים". והסוף גם הוא ידוע: "ויבלע מטה אהרן את מטתם".

"כשראה פרעה כן, תמה ואמר: ומה אם יאמר למטה: בלע לפרעה ולכסאו? עכשו הוא בולע אותי!"

ומה אמרו החרטומים? פנו להזמין שרביטים חדשים... ומה זה אומר לנו -

אלו דברי רבי ירוחם ממיר זצ"ל ("דעת חכמה ומוסר" ח"ג מאמר מה): "בכל הבריאה, נראה לכאורה מהלך בכל דבר. וכמה בתי חכמה ובתי ספר נבנים, וכאילו אנו מבינים אותם ומוצאים אנו בה טעם -

אכן המשכיל יבין כי ההבנה הולכת רק שלוש וארבע פסיעות, ואחר כך כבר נאבדות ההבנות. וחכמי הרופאים, אחרי כל התחכמותם בחכמת הרפואה, הודו כי לבסוף אינם מבינים שום דרך ומהלך!"

זה מה שרצה הבורא יתברך להשמיענו באות הניתן לפרעה. שהנה, גם החכמים המצרים מתימרים לעשות כן. אבל אינם מסוגלים אלא לפסוע הצעד הראשון. לכאורה הינו הך, כמוהם כמשה וכאהרן, והם לועגים ומקניטים. אבל בהמשך מתגלה אפסותם, ובעל כרחם יודו וימליכו ויאמרו: "אצבע אלקים היא!"

ואני נזכר -

יום אחד באתי לפני הרב שך זצ"ל, והיתה דעתו בדוחה בדוחה עליו. אמר לי: "רבי יעקב, הסכת ושמוע -

שהיתי בבית החולים, ונוצר קשר ביני ובין הפרופסור. באמת, נהג בכבוד. ופעם אמר: כבוד הרב, יש לי רספקט לדת. יחס של כבוד והערכה. אבל, יחד עם זאת, צריך שידע: הדת מעכבת את התפתחות המדע!

תמהתי: מה הקשר בין השנים. השמים שמים לה', והארץ נתן לבני אדם. וכי חסרים מדענים גדולים שומרי תורה ומצוות?!

אמר לי: המדע מציג שאלות, והדת מציגה תשובות. ובכך, חוסמת היא את התפתחות המדע. כי כשיש תשובות אין שאלות. אבל אנחנו איננו מתייחסים לתשובות - עפר לפיו - ושואלים את השאלות, ומגיעים אל התשובות "האמתיות"!

לא הבנתי: חידות לי דבריך. אולי תואיל לפרט?

אה, לכך חיכה!

נהה, אתם יודעים שהעולם נברא על ידי הבורא יש מאין בששה ימים. אבל המדע אומר: נניח שהעולם נוצר מאליו, כיצד נוצר אפוא? וחוקרים, ומגיעים לתשובה!

באיזו תרועת נצחון אמר זאת, איך נצצו עיניו!

אמרת: כמה נפלא! אז אולי תשתף גם אותי בממצאך, איך נוצר העולם מאליו?!

אה, ובכך, זה היה כך: בתחילה היה העולם מוצף במים טעוני חמרים כימיקליים. החוקרים משתמשים במושג "מרק כימיקאלי". ואז התחוללה סערת ברקים, וברק אחד שיפד כמה וכמה כימיקאליים בכח חשמלי עז ואיחד אותם, וכך נוצר, באקראי, התא החי הראשון. מכאן ואילך, זו רק שאלה של התפתחות -

הבטתי בו וחייכתי, והוא חש שלא בנוח. אמר: כמובן, זה רק 'על רגל אחת', יש בענין הזה ספרות שלמה -

אין לי ספק בכך. אמרתי: טוב, פרופסור. אתה מצפה שאשאל אותך מה אחוז ההסתברות שברק ישפד חמרי גלם ויצור מהם תא חי, ומה סיכויי השרידות של התא. ואיך השתכפל והתחלק, ואיך התמזגו שני התאים וחלקו ביניהם תפקידים. ובכך, לא אביך אותך בכך. אבל תענה לי רק על שאלה אחת. הכל התחיל בסופת ברקים שהשתוללה על פני, איך קראת לזה, מרק כימיקליים - כן, אישר.

ובכן, מי יצר את מרק הכימיקליים?!

אה, הפטיטר, זאת אין אנו שואלים!

א גילעטטער, איזו בדיחה!

אז גם אתם מודים בבריאה! בכדי שלא להודות בבריאה יש מאין בששת ימי בראשית, החלטתם להרחיק מליארדי שנים, ולהתחיל באיזה 'מרק כימיקליים' דמיוני - והיום הם מרחיקים עוד יותר, ומתחילים מאיזה מפץ גדול - אבל ככלות הכל, מישוהו יצר את החומרים, והכין את התנאים, וארגן את הארועים - אז ככלות הכל, בעל כרחם, תגיעו לבורא, אז מדוע כל ההתפתחות, הודו בו מים, שבו ללמוד חומש!

וזאת הורה הבורא יתברך באות המטה שנהפך לנחש.

מדוע בחר באות שגם החרטומים יכלו לעשותו, ורק לאחר מכן, כשהתנין הפך למטה ובלע את תניניהם, חפו פניהם והודו באזלת ידם -

כי כך דרכם מאז ומעולם, בורחים מהאמת ומתימרים להבין מסברתם, ומרחיקים שלוש וארבע פסיעות, ודרכם נחסמת. ובעל כרחם מודים, והם כה נלעגים!

"יהי לתנין"

פעם, עוד היה עם מי לדבר. אחד מראשי מפא"י [מפלגת פועלי ארץ ישראל], מפלגת השלטון באותם ימים, היה מעירי, קריניק. סבו היה שכנם של הורי. אני עוד זוכר אותו, יהודי נכבד, יודע ספר. המפא"יניק הזה אחז עצמו כמכר

וידי, ונצלתי זאת. יהודים אוימו שאם לא ישלחו בניהם לחינוך 'שלהם' לא תרכוש 'תנובה' את תוצרתם החקלאית, ולא ימצאו מקום עבודה. הייתי מתקשר אליו, והענין היה מסודר.

יום אחד פניתי, בקשתי להסדיר ענינו של יהודי שלא היה בעל 'פנקס אדום', איזו 'שטיפה' קבלתי: הוא לא רוצה לשמוע, 'מהיום דרכינו נפרדות', כאילו עד היום היתה דרכנו משותפת. 'לך לחזון איש' שלך". זה באמת מומלץ, שלכל אחד יהיה איזה 'חזון איש' פרטי כזה, משלו.

על מה יצא הקצף? ובכן, היה זה זמן קצר לאחר פגישת בן גוריון, ראש הממשלה הראשון, עם ה"חזון איש" זצ"ל. הממשלה חוקקה חוק גיוס חובה ושרות לאומי לבנות, וה"חזון איש" - ועמו כל גדולי ישראל - פסקו שזה ב"הרג ועל יעבור". הארץ רעשה וגעשה, וראש הממשלה החליט להפגש עם ה"חזון איש". כשנוכח בנחרצותו, הוקפא ביצוע החוק. כשחזר בן גוריון מהפגישה, סיפר בהתפעלות על אישיותו של ה"חזון איש" ועל פקחותו העצומה, אבל התרעם על משפט אחד ששמע מפיו.

ה"חזון איש" צטט באזניו הלכה מן הגמרא (סנהדרין לב ע"ב): שתי ספינות עוברות בנהר [במצר צר] ופגעו זה בזה, אם עוברות שתיהן, שתיהן טובעות, בזה אחר זה, שתיהן עוברות [והשאלה למי מהן זכות קדימה]. וכן שני גמלים שהיו עולים במעלה בית חורון [מקום צר, שעוברים בו אחד אחד] ופגעו זה בזה, אם יעלה שניהם, שניהם נופלים. בזה אחר זה, שניהם עולים -

טעונה ושאינה טעונה, תדחה שאינה טעונה מפני טעונה.

אמר ה"חזון איש": "ספינתנו טעונה, ספינתכם ריקה -

פנו את הדרך!"

בן גוריון נדהם. לא נרגע. סיפר זאת כשחזר, וזה הרתיח את איש שיחי: "איזו עזות, איזו השמצה! טוענים אתם שספינתכם מלאה - ש"ס בבלי וירושלמי, מכילתא ותוספתא, זוהר ומדרשים, תנאים ואמוראים וגאונים, ראשונים ואחרונים, בבקשה. אבל למה לומר שספינתנו ריקה -

"ומה יש לכם, במחילה", העזתי לומר.

"איהו, יל"ל ויל"ג, ומאפו וברדיצ'בסקי, וביאליק וטשרניחובסקי" -

"נו, באמת".

השתתק, נבוך.

גם הוא הבין שלשים את ביאליק וטשרניחובסקי מול - להבדיל - אברהם יצחק ויעקב, משה ואהרן, דוד ושלמה - מול הלל ושמאי, רבן יוחנן בן זכאי ושולמית דרבן גמליאל, רבי עקיבא וחבריו, רב ושמואל, אבבי רבא, רבינא ורב אשי - רב סעדיה גאון ורב האי גאון - רש"י ורובנו תם, הרמב"ם והראב"ד, הרמב"ן והרשב"א, הריטב"א והר"ן - מול ה"בית יוסף" והרמ"א, הש"ך וה"ט"ז וה"מגן אברהם" - מול ה"קצות" וה"נתיבות", רבי עקיבא איגר והגאון, זה לא רציני. זה כאילו טען קברניט הספינה הריקה, שגם בספינתו כמה גרגרי חול.

התעשת: "אבל אנו פתוחים לתרבות המערבית. והיא, הרי תודה, טעונה וגדושה: סופרים, מחזאים, משוררים, הוגים" -

הייתי יכול לענות לו, שאם יתקלו במעלות בית חורון שתי עגלות, האחת טעונה אוצר המלך והשניה קש וגבבא, שלא להזכיר שהקש שורץ נחשים ועקרבים, אין ספר איזו תדחה מפני רעותה. אבל, כבר אמרתי: הייתי זקוק לו, לעשות טובה ליהודי.

אמרתי לו: "הרי למדת ב'חדר'. תרשה לי להזכיר לך משהו".

אמרתי, פעם עוד היה עם מי לדבר. היתה להם 'גרסא דינקותא'.

משה ואהרן באו אל פרעה, ודרשו לשלח את בני ישראל. אמר פרעה: "מי ה' אשר אשמע בקלו. לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח" (שמות ה, ב). היה עליהם להוכיח, שבאים הם בשם בורא העולם. "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמר, כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת, ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה, ויהי לתנין" (שמות ז, ח-ט). עשו כן, ועוררו פרץ

צחוק: "ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים, ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלהטיהם כן, וישליכו אי מטהו ויהיו לתנינים" -

זה מה שישכנע אותם? כל דרדק, שולית קוסמים, עושה זאת!

"ויבלע מטה אהרן את מטתם".

זה, מה ששכנע! וכיצד -

פירש רבינו עובדיה ספורנו (שמות ז, יב): "וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינים", על תבנית ותמונת תנינים, אבל לא בתנועתם. "ויבלע מטה אהרן את מטתם", שיראו שהאל לבדו הוא הנותן נשמה ורוח. ולא היה כח בחרטומיהם לתת תנועה בתנינים.

ומדוע בחר הקדוש ברוך הוא באות זה, כי רצה להעמידנו על החילוק וההבדל - לא בין מעשיו למעשה החרטומים בלבד, אלא על התהום הפעורה בין השקפה ודת, לבין היהדות, דת האמת. וכבר עמדו על כך הרמב"ם (באגרת תימן) וה"חזו"ר (מאמר ג אות ט), שבהשקפה ראשונה עלול אדם לטעות בין

אדם חי לבובת שעוה. לכאורה, בחיצוניותם, נראים כזהים. אך במבט שני, מיד רואים: השער פאה נכרית והעינים כדורי זכוכית, הפנים טיחת שעוה והמילוי קש. ובאדם, מוח ולב, וראות וכליות, וכבד וטחול, לבלב ובני מעיים, בשר ודם, רקמות ועצמות, פנימיות חיה ופועמת. ועל הכל, נשמה בת שמים, חלק אלוק

ממעל!

ולענייננו, החרטומים השליכו איש מטהו והפכו דמויי תניינים. האם היו להם קרבים ובני מעים, והאם היתה בהם חיות ותנועה? פוחלצים היו, תניני דמה. ואילו תנין אהרן תנין ממש היה, על כל איבריו וגידיו, חי ומתנועע, אוכל ובוטל! כך כל חכמתם ותרבותם. מה הדמיון לדבר אחד מדברי תורה, ולכל מצוותיה של תורה. כמה פנימיות יש בהם, כמה עומק והשכלה והבנה - השל"ה הקדוש באר עניינים העומדים ברומו של עולם בכונת המצוות, והזהיר (בהקדמת ספרו) "שלא יעלה במחשבתכם שירדתי לעומק הענין, כי אינו אפילו כערך טיפה בערך הים הגדול. כי לסודות ההם אין סוף וקץ. אדם אם יחיה אלף שנים פעמים לא יעלה ויגיע להבנת מצוה אחת עד עמקה ושרשה ושרש שרשה!"

והעולה על כולם, כי מלבד העומק וההבנה והכונות, יש כאן "רוח חיים", גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ולעולם הבא (אבות פ"ו מ"ז), ו"מרבח שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ולעולם הבא" (אבות פ"ו מ"ז), ו"מרבח תורה מרבח חיים" (אבות פ"ב מ"ז). "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אתם" (דברים כט, ח), כאלו עשיתם עצמכם (סנהדרין צט ע"ב), יצרתם אישיות חדשה, נעלה ומרוממת - ומה, האם יתכן להשוות בובת שעוה לאדם?

האם לא צודק לומר, שהאדם "מלא" ובוטת השעוה 'ריקה'!? "טוב", ענה לי, "בוא לא נתוכח על עניני השקפה". "נו, סוף סוף. אבל יש כאן יהודי שמאימים להשבת פרנסתו אם לא יוציא לדיו מחינוך חרדי!"

"נסדר את זה", הפטיר, "אבל שתדע: לא יפה לדבר כך אל ראש הממשלה..." (והגדת)

"ענה כסיל כאולתו"

יש גמרא, איך לומר תמוהה. מי חכם, ויבינה. משה ואהרן באם לפני פרעה ודורשים לשלח את ישראל. פרעה דוש מהם מופת. משליך אהרן את מטהו, והופך לתנין. משליכים החרטומים מטותיהם, והופכים לתניינים. תיקו. "ויבלע מטה אהרן את מטתם" (שמות ז, יב). אה, על זה לא חשב. הם יצרו תניני דמה, בלי רוח חיים. והמטה של אהרן הפך לתנין חי, רוחש ואוכל, תנין אמת, מעשה אלקינו ונפלאותיו. ונס בתוך נס, קודם שב והפל מטה, ואז בלע תנייניהם (שבת צז ע"א). ונס שלישי, שלא העבה (שמות רבה ט, ז). מה אמרו החרטומים, שזו אצבע אלקים? איפה!

"אמרו לו יוחנא וממרא [ראשי המכשפים של מצרים (רש"י)] למשה: תבן אתה מכניס לעפרים [שהוא מקום הרבה תבואה, אתה מביא לשם תבואה למכור, בתמיהה. כך, ארץ מצרים שהיא מלאה כשפים, אתה בא לשם לעסוק בכשפים? (רש"י)] אמר להם: פתגם שגור הוא, למתא ירקא, ירקא שקול [לעיר שגדל שם ירק הרבה, הבא ירק שלך למכור, לפי שמתקבצים שם הכל לקנות (רש"י)] (מנחות פה ע"א, ובמדרש שם).

לא מובן. מתי אמרו לו כן? אם כשהשליך מטהו, ודאי סברו שעשה כן בכשפים. אך מה היה לו לענות להם, מיד יראו שפעולת הבורא היא. ואם לאחר שנוכחו בכך, כשנתרו בלי מטות כי "תנייניהם" נבלעו בחטף במטה האלקים, איך העזו לומר דבר -

העזו גם העזו. ברש"י (שמות ז, כב) משמע שאמרו כן לאחר שמטותיהם נבלעו!

אבל משה, מה ענה להם! היה לו לומר שענייניהם הרואות שאין אלו כשפים, ושלוחי הבורא הם! כתב רש"י (מנחות, שם): הם אמרו לו דברי לצנות, והוא השיב להם בעניינם. מיישהו מבין!?

מקובלנו מהסבא מקלם צ"ל בביאור המאמר, שלפעמים אי אפשר לענות למתנצח בדברי הגיון. כי אז נצבות שתי דעות שוות כביכול, אתה אומר כך והוא אומר כך. על-יך לענות לו לשיטתו, כי שייבן עד כמה הוא נלעג! ואספר, בענין זה -

אחד מרבני רמת גן הוצרך להוועץ במרן הרב שך צ"ל בענין נחוץ. הזמין מונית ומסר את הכתובת. בדרך סיפר לנהג אל מי הוא נוסע: רב גדול. לא, לא מקובל, אבל גאון אדיר. לא, אינו מחלק סגולות. ברכות, כן, בודאי. הן פועלות? בלי ספק, הלא הגמרא אומרת (בבא מציעא פה ע"א) שברכת מזכה הרבים כמוה כברכת הקדוש ברוך הוא! טוב, הגיעו, והנהג הוציא כפה לבנה, מקופלת, מהתא לימינו, חבשה לראשו. הוא יכול להצטרף? מבקש הוא ברכה לחולה. ודאי, יכנס ראשון. הרב ישאר אחריו, להוועץ ובענינו.

התקבלו מאור פנים, והנהג רכן לנשק ידי הרב. ברגש עז, קרוב לדמעות, בקש ברכה לכלבתו החולה, נפשו קשורה בנפשה, אהובת המשפחה. וכעת, אללי, חלתה -

הרב התפלץ בשמעו, אבל הרב שך, ממש "זקן מלא רחמים", נטל את הסידור ודפדף ל"מי שברך לחולה": "יש לנו תפילה מיוחדת לחולים, שיביראו בסיעתא דשמיא, אבל לפני כן עלינו לדעת מה שם החולה" -

"לסי", ענה בהתרגשות. הרב שך הביט בו מבעד למשקפיו העבות: "ושם האמא?"

"אה... לא יודע..."

"חבל", נאנח הרב שך וסגר את הסדור, "אז אי אפשר לעשות 'מי שברך'..."

לא היתה זו התחמקות. כך הבהיר לו - אם הלה הבין - שבקשתו מופקעת, ואין עושים "מי שברך" לכלבים...

וכך, על דרך זו, ענה משה רבינו לחרטומים: אתם מאשימים אותנו בעשיית כשפים, אז נאמר שאתם צודקים. ואז, הרי אתם עצמכם יודעים שאין זו אלא ליצנות גרידא...

מסופר, שהרב לימד: "שנים או חזים בטלית, זה אומר אני מצאתיה וכולה שלי וזה אומר אני מצאתיה וכולה שלי, יחלוקו" (בבא מציעא ב ע"א).

תמה אחד השומעים: "מה יעשה בחצי טלית, הלא בקריאת שמע צריך לאחוז בארבע הציציות!"

"אה", ענה הרב, "בשביל 'ברוך שאמר' די בשתי ציציות..."

וכבר ספרתי - בשעתו, נקלע בחור מקבוץ "עין שמר" של "השומר הצעיר" לבני ברק. שוטט בעיר, והגיע לשיבת פוניבז'. תמה לראות מאות בחורים בני גילו שוקדים על תלמודם בריתחא דאורייתא. "במה אתם עוסקים" שאל. ענו לו: "בסוגיות התלמוד". לא ידע מהו תלמוד, ולא מהי סוגיא. אמרו לו: "בוא ותחזה שעה של לימוד". הציגו לו כיפה והתאימו לו חברותא. אורו עיניו, ונשאר בישיבה! קבל עול תורה ומצוות, והיה לבן תורה.

יום אחד נקראתי של מרן "חזון איש" זצ"ל. ספר שהקבוץ אינו משחרר את נירותיו של הבחור, ויזדקק ותעודת זהו לדחית גיוסו לצבא. בקש שאסע עמו לחיפה ואסדיר זאת במשרדי הרשויות. הם יערימו קשיים, אבל נובהרדוקער מסתדר בכל מקום...

נסענו צפונה ברכבת, ובתחנת "בית יהושע" עלה קבוצניק שהכיר את הבחור, שנראה עכשיו כבן ישיבה לכל דבר. נדהם, וקרא: "מה אתך, עברת את הנחשלים הנבערים האלה? כלום אינך יודע שחסר להם בורג בראש, מה אתה עושה שם?!"

נדרכתי. הבנתי שעומדת להתחולל כאן מלחמת תרבות, ומה הבחור הזה - בסך הכל כמה שבועות בישיבה - ידע לענות. אולי משום כך נשלחתי אתו, שאענה במקומו -

ואז שמעתי שהבחור עונה: "עוזב, דוד. הנח לי להיות מטומטם כמו ה"חזון איש", ואתה תשאר פקח כמו יוסקה..."

הלה נבוך בעליל, גרר רגלים ועבר לקרון הסמוך. שאלתי: "מי זה יוסקה?"

וענה: "אה, הוא מחלק את התערובת לתרגוליים".

ואז הבנתי, שכך צריך לענות. רק כך מבנינים הם, כמה נלעגים הם!

(והגדת)

והפילתי את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה, לבלתי היות שם ערוב למען תדע כי אני השם בקרב הארץ

כתוב בספ"ה ק אמרי יוסף להרה"ק מספינקא זצוק"ל עה"פ 'והפילתי את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה, לבלתי היות שם ערוב למען תדע כי אני השם בקרב הארץ'. ע"פ מה שמעמר מרבו מהרה"ם א"ש זצוק"ל על דברי הגמ' חגיגה דף יד' כי אתא רב דימי אמר י"ח קללות קלל ישעיה הנביא ולא נתקרה דעתו עד שאמר ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד'. ישעיה הנביא היו זורקים עליו אבנים על שאמר להם הנבואה האמיתית, וכל הקללות הללו היו מדברי הנבואה עד שאמר שיגיעו למצב שהנער לא יכבד הזקן, והאדם הבויו יבזה את האיש הנכבד. שיבואו לזלזל הורים ומורים. וצריך להבין מהו הלשון 'ולא נתקרה דעתו' שהרי לא קילל מעצמו ח"ו, אלא קיבל הכל בנבואה? ועוד, שהרי ישעיה הנביא בודאי היה אוהב כל אחד מישראל כנפשו. וכן צ"ע האם החוצפה היא הקללה הגדולה ביותר מכל הקללות?

וביאר מהרה"ם א"ש ע"פ דברי הגמ' 'אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי' ובמ"א כתוב 'אין בן דוד בא אלא בדור שכולו חייב'. והרי צ"ע שאם צריך זכויות להגאל, איך יבא בדור שכולו חייב, וכן צ"ע כיצד יתקיימו שניהם כאחד. אלא שעד דורו של משיח יהיו יהודים כשרים מצד מה שהם מתפעלים מקהילה ששומרת עליהם שלא לסטות מהדרך. כשיש חיי קהילה הרי אם לא

יבא ג' פעמים ביום להתפלל בבית המדרש, ישאלו אותו היכן היית? ולכן הוא בא להתפלל. ואע"פ שהנהגה שלו כולו זכאי, אינו כולו זכאי, אלא שיש לו תערובות, יש לו בעיה מהראש הקהל, והרבי, וחמיו, וחביריו. או תורה לשמ"ה, לשם האשה, או לשמו של אביו שמשלם לו שכירות וכו', איך יהיה נקרא כולו זכאי, אע"פ שמצד ההנהגה אין בו רעותא אך מחשבתו מבולבלת ועושה דברים רבים מפני הבושה שמתבייש מאנשים.

וכן ה'חייבים' אינם 'כולם חייבים'. יש מי שמסתובב בין חברים לא טובים, ועושה דברים נלוזים לא מפני שהוא רוצה בהם אלא שאם לא ינהג בדרכם הנלוזה, יצחקו וילגלו עליו. ונמצא שמצד מעשיו הוא חייב, אך אינו 'כולו חייב'. הראשון הנ"ל נכנס לבית המדרש מפני חמיו וחביריו, וזה השני נכנס למקומות אחרים מפני חמיו וחביריו. וכמ"ש הרמב"ם שהאדם נמשך אחר הסביבה.

נמצא שיש חסרון מהותי הן ב'כולו זכאי' והן ב'כולו חייב'. אך משיח צדקנו יבא בדור שזה הבלבול יתבטל, הזכאי יהיה זכאי בפני עצמו לא בגלל חשבונות של אנשים אחרים, והחייב יהיה חייב בפני עצמו וגם לא מצד חשבונות אנשים.

יהיה שם תערוכות סיבות מסיבות שונות. כי יהיה או דור שכולו זכאי, או כולו חייב, יזכנו ה' להיות מהזכאים ונוכה בקרוב לקבל פני משיח צדקנו אמנו. (הגרמ"י רייזמן)

פרשת וארא

אומרת הגמרא {מסכת ראש השנה יא, א} - בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים... מה עשינו שם, שישה וחצי חודשים, מהרגע שפסקה העבודה, ועד שיצאנו ממצרים?

שישה וחצי חודשים, היו עבורנו סמיני באמונה... המכות האלו, לא היו עבור פרעה!

אנחנו אומרים את זה, בתפילת ערבית - העושה לנו נסים ונקמה בפרעה... הניסים היו לנו, הם לא היו לפרעה! לפרעה, זה היה נקמה. כל הניסים שראינו במצרים... הדם והצפרדע וכינים ודבר וערוב, וכל מה שראינו שם, זה היה נקמה בפרעה, אבל ניסים עבורנו.

מה למדנו באותם שישה וחצי חודשים? מה למדנו מאותם עשר מכות, שהיו במצרים?

למדנו, שהקב"ה שליט במים - במכת הדם, והקב"ה שליט באוויר - (י, יג) ורוח הקדים נשא את הארבה, והקב"ה שליט בבישה - שהעפר התמלא כינים. והקב"ה שליט במזג-האוויר - במכת הברד, והקב"ה שליט במאורות השמים - במכת חושך, והקב"ה שולח בבעלי החיים שבים - מכת צפרדע, והקב"ה שליט על החיות שבישוב - מכת דבר, ובבעלי החיים שביערות - מכת ערוב, והוא שולט בגוף - מכת שחין, והוא שולט בנפש - הכבדת לב פרעה, ושולט בחיי האדם - מכת בכורות.

נמצאנו למדים, שהקב"ה עשה את האותות ומופתים במצרים, עבור עם ישראל, והלימוד היה - יסודות האמונה, שאיתם יצאנו ממצרים, עם עשר מכות... כמו שכותב הבעל שם-טוב, שכל יהודי, ימצא תשובות לכל שאלה, שתעלה לו במהלך החיים, יוכל למצוא את המענה, בעשרת המכות שהיו במצרים.

לפני שניכנס לענין, עוד הקדמה קצרה מאוד:

פתחנו ואמרנו, שהמהר"ל מחלק את המכות, לכמה סדרות... הוא כותב, שיש המחלקים את המכות ל'חמש-חמש'... יש שמחלקים את המכות ל'שלוש-שבע' {שבע בפרשת השבוע שלנו, ושלוש בפרשת בא}... ויש שמחלקים את המכות ל'שלוש-שלוש-שלוש', זה מה שאנחנו מכירים רבי יהודה היה נותן בהם סימנים: דצ"ך, עד"ש, בא"ח ב.

כל אחד שקורא את זה, שואל את עצמו - בשביל מה צריך לחלק את זה? קשה לך לזכור עשר מכות?! כל מספר פלאפון, יש לו עשרה ספרות... אז מה הבעיה לזכור עשר מכות?!

אם אתה רוצה לקצר, יותר טוב לקצר ב-"אשמנו, בגדנו, גזלנו"... יהיה לך פחות לדפוק ☺

אז כל אחד מבין, שאם ר' יהודה קיצר אותם, ל- דצ"ך, עד"ש, בא"ח ב... יש כוונת מכוון, למה הוא עשה את זה...

אז ראיתי פעם בדרך צחות, שאחד אומר, ש- דצ"ך, עד"ש, בא"ח ב נעשה בקיצור, כי ר' יהודה היה ראש המדברים בכל מקום. בכל מקום היו מכבדים את ר' יהודה לדבר קצר... ☺

עוד שמעתי פעם בשבע ברכות, שאחד רצה לשמוח חתן וכלה, אז הוא שאל - אתה יודע למה ר' יהודה היה נותן בהם סימנים?

תלמד, הוא אמר לחתן, שמכות בלי סימנים זה לא מכות ☺

ראיתי בדעת זקנים מבעלי התוספות, הוא מביא שהחלוקה הזאת של דצ"ך, עד"ש, בא"ח ב, היא לאפוקי ממה שדוד המלך כותב בתהילים... דוד המלך הופך את עשרת המכות בתהילים... למשל:

הוא מקדים את מכת ערוב, לפני צפרדע {עח, מה} ישלח בהם ערב ויאכלם וצפרדע ותשחיתם למרות שצפרדע, קדמה למכת ערוב.

{קה, לא} אמו ויבא ערב ננים בכל גבולם מקדים את הערוב לכנים...

יש על זה מגיד מדובנה, למה הוא מקדים את הערוב לפני הצפרדע... יש לו משל מאוד יפה:

היה פעם עשיר גדול, שר במלוכה, שעשה פעם חתונה לבתו... היו לו כל-כך הרבה מוזמנים, שלא נכנסו באולם אחד... מה עשה?

החליט לחלק את החתונה לשלושה ימים...

ביום הראשון, הוא עשה מה שנקרא אצלנו היום - סעודת עניים... הזמין את כל העניים...

אשתו

ביום השלישי, הוא הזמין את כל שרי המלוכה...

כל אחד, קיבל הזמנה בצבע אחר... מי שהוזמן ביום הראשון קיבל צבע כזה... ביום השני, צבע כזה... ביום השלישי, צבע כזה... ובתחתית ההזמנה נכתב, שכל מוזמן ביום הזה, אסור לו להגיע פעם נוספת. לכל אחד מותר לבוא רק פעם אחת.

מינה שומרים שישמרו, שלא יבואו אנשים פעמיים...

מגיע עני ביום הראשון... הביא איתו שקיות, כדי להעמיס אספקה לכמה שבועות... בכל זאת, לא כל יום יש כזאת חתונה ☺

זה שאמר ישעיה באהבתו את ישראל, שבעקבא דמשיחא ירהבו הנער בזקן והנכה בנכבד. היינו שאם אתה איש כשר, לא יהיה משום התפעלות מראש הקהל או מרב הקהילה, 'מי אתה שתאמר לי מה לעשות'. בפרט בדורינו ששייך שיהיה אברך כולל שיושב בבית המדרש כל היום, ובביתו יש לו כלי טרף ואין יודע מזה רק השי"ת לבדו, שזהו בירור בינו לבין קונו, לא משום חשבונות אנשים אחרים כלל, נמצא שבאמת הגענו למצב או שאתה כולך זכאי לכבוד ה', או כולו חייב רח"ל. כי אין מי שיוודע רק השי"ת לבדו.

וכנודע שמרה"א מבעלזא זי"ע התאנח אנחה קשה בהלויית אביו מהרי"ד זי"ע 'טאטע, באיזה דור עזבת אותי? נעבך נעבך יהודי בימינו נהיה כ"כ קל לעזוב דרך התורה שהוא נוסע ללמברג וקונה ספרי כפירה'... ליסוע ללמברג ולקנות ספרון, זה לא דבר קל, אם הוא יהודי נכבד ומסתובב בלמברג ישאלו אותו, מה לך עם שטריימל במדרחוב יפו. א"כ אינו כולו זכאי, כי עדיין יש בו מחשבות מעורבות מפני אנשים. ולכן עשה הקב"ה בדור אחרון שיש לאדם את כל המדרחוב של פאריז ולונדון בתוך כיסו וביתו, ויכול לבחור בכל מיני רעים מאוסים ומרים מבלי שיראה איש במעשיו. ואם הוא בוחר בטוב שלא לעשות כן, הרי הוא כולו זכאי.

ואפי' מה שב"ה יתקנו בהקהילות לשמור על האברכים לעקוב אם הכלים כשרים, ואם לאו לא יוכלו בניו ובנותיו ללמוד במוסדות הקהילה. אך גם אני חבר באחד מהוועדות בבעלזא, ואני מעיד שאחרי ככלות הכל, אחרי כל השמירות והחומות, זה רק עשרים אחוז משמירה אמיתית. שהרי הכלים זולים כ"כ, יכול אדם לקנות כלי כשר אחד להראות לקהילה שהוא בסדר גמור, ובצד השני השקט, שם הוא נבחן אם הוא זכאי לשמור על נפשו להשי"ת במסירות נפש, או לרדת לעבר פי שחת מבלי שידע איש במעשיו. אף אחד לא שומר עליך, לא הקהילה ולא הרב ולא השומר, אתה בעצמך יודע אם אתה שומר על קדושת היהדות או לא. ואם בדורות קודמים היתה האשה צריכה להתוודע מזה שבעלה נסע ללמברג, בימינו אפילו האשה אינה יודעת מה מצב בעלה.

סיפר האדמו"ר מקלויזנבערג בשם אביו הרה"ק מרודניק זי"ע שפעם אחת נכנסה אשה אלמנה בוכיה לבית הדברי חיים מצאנז, ובכתה בדמעות שלישי ולא היתה יכול להוציא מפיה לומר מה כואב לה. ואמרה שהיא מתביישת לספר לרב גודל כאבה, עד שהרגיע אותה הדב"ח שתספר לו צרתה. ואמרה לו שלפני זמן קצר השיאה את בתה היתומה לחתן תלמיד חכם, ומכרה כל רכושה להשקיע בחתן ת"ח. והם גרים בביתה. והנה בתקופה אחרונה ירד האברך מדחי אל דחי, עד כדי כך שאינה יכולה להוציא מפיה לאיזה טנופת קשה נפל חנתה הצעיר. בזמננו לא היה אינטרנט. הדברי חיים הפציץ שתספר לו מה נעשה עם האברך, כדי לתקנו ולהוכיחו. עד שהסכימה האלמנה לספר שזה כמה שבועות שהאברך יושב עם ספר גדול שכתוב עליו מבחוץ 'עבודה זרה' וכל היום וכל הלילה הוא רכון על הספר ומסתכל בו, אינו יכול להפרד ממנו. זו היתה מסכתא עבודה זרה של תלמוד בבלי... הדברי חיים הסביר לאלמנה איזה חתן חשוב זכתה להכניס לביתה.

המצב שלנו שהכלי הטמא כלול משני בחינות העבודה זרה, יש שם כל התורה כולה בהנף אצבע, ומאידך יש שם עבודות זרות ממש רחמנא לשזבן, כל הע"ז ג"ע שפי"ד נמצאים על המסך. ותיכף שאשתו נכנסת לחדרו הוא לוחץ לחיצה קטנה על העכברון והחליף מע"ז הרעה למסכת עבודה זרה תלמוד בבלי, שהיא תראה שהוא עוסק בגמרא. בזה אין מי שישמור על האדם, רק השי"ת לבדו.

הרי לנו שכבר הגענו לדור שכולו זכאי וכולו חייב, כי במצב שלנו השטריימל לא שומר על האדם מלרדת שחת. ויחד עם זאת שהחוצפה גודלת מדור לדור וממש ירהבו הנער בזקן לומר 'מי שמך לראש' מי אתה שתאמר לי מה לעשות'. וזו ברכה גדולה מאד, שדווקא ע"י החוצפה הזאת, נשארו בתוך בירור אמיתי מי לה' ומי לבעל, אין כבר בלבולים מאנשים אחרים, כל אחד מחליט בעצמו האם אני כולו זכאי או כולו חייב רח"ל.

וכ"כ היגל האם רבו האמרי יוסף שיאמר בשם מהר"ם א"ש כנ"ל, והוסיף שתועלת יש בכ"כ חייב יותר מ'חייב זכאי וחציו חייב', כי הרבה יותר בנקל לשוב בתשובה שכולו חייב, מבמצב התעורבות. וכמ"ש הרמ"א בהלכות עשי"ת שיותר צריך תשובה על ספק עבירה מודאי עבירה. כי אם נדמה שהוא מתנהג הכל בסדר, וכל זה רק בשביל אנשים אחרים, הרי אין עולה על דעתו שצריך לשוב בתשובה על זאת. אך כשהגענו לדור משיח שכל אחד אומר 'מי שאתה שתאמר לי מה לעשות'. ואפי' אם לא תכניס את הילדים שלי בחידר, הוא קונה שני מכשירים אחד כשר לחוץ והשני לפני ולפנים רח"ל.

וזהו 'לא נתקררה דעת' דישיעיה, כי הוא ידע שביאת המשיח תלוי בבירור אמיתי, לא בדברים מעורבים שנמשכים מחטא עץ הדעת, כששמע ישעיה שירהבו הנער בזקן, הבין שברוך השם יש כבר דרך להגיע לתיקון השלם, כי זהו האמצעי שע"ז הקב"ה מגלה את מדרגת היהודי ע"פ האמת. ולפי"ז מבאר האמרי יוסף צוק"ל הפסוק 'הפליתי ביום ההוא', וכתב המדרש שהכונה על דור ביאת המשיח 'ביום ההוא יהיה השם אחד ושמו אחד', 'את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה' אין הכונה על תל אביב אלא על יהודים כשרים שמקבלים פני משיח, בחי' ארץ גושן, קריה חרדית, שם יהיה פלא גדול, כי בקרקא וורשא לא היה בירור אמיתי, שלא נסע ללמברג לקנות ספר טרף, משום מה יאמרו הבריות, אך לפני ביאת המשיח 'לבתי היות שם ערוב', לא

למחרת נודע לו, שאשתו קרובה משפחה, של אשתו של בעל השמחה... אז גם ביום השני הוא בא... אבל אז, הוא כבר התלבט בצורה מכובדת יותר... שם עניבה... מכנס יפה... בכל זאת, קרוב משפחה... הוא ניכנס לאכל... איך שהוא ניכנס, תופס אותו אחד השומרים – אתה היית פה כבר אתמול!
תופס אותו בגרון, וגורר אותו החוצה...
"מה אתה עושה...!!?"
היית פה אתמול, נכון ???
"כן.. הייתי..." ☺

אז למה באת לכאן גם היום ???
"אתמול באתי בתור שונור... היום בתור משפחה..."
אבל כתבו בהזמנה שלא באים פעמיים – או שונור או משפחה ! ... תופס אותו, ובא לזרוק אותו החוצה...
הבעל הבית רואה מכות... רץ מהר לברר מה קרה...
"למה אתה תופס אותו ככה ?"
הוא היה כאן כבר אתמול... אכל...אכל...אכל...ראיתי אותו יוצא עם שקיות... והיום הוא בא עוד פעם !
"למה באת גם היום ???"

מה זה "למה באת גם היום"... אשתי היא דודה שלישית של אשתך !
"אה... קרובי משפחה... טוב תשאיר אותו..."
אומר המגיד מדובנה – זה מה שהיה בכל מכות מצרים... הגיעה מכת ערוב, באו כל החיות מכל העולם... אמרו הכנים "מה עושים עכשיו ? אנחנו היינו אתמול... מותר לבוא עוד פעם או אסור ?"
כאן היה להם ספק... אומר דוד המלך {קה, לא} אמר ויבא ערב כנים בכל גבולם – יאלה, כנים גם משפחה, תכניס גם אותם...
אז דבר גם הצפרדע... היו קודם, ולא ידעו אם מותר להם לבוא... אמר דוד המלך {עח, מה} ישלח בהם ערב ויאכלם וצפרדע ותשחיתם – פעם קודמת, הצפרדע באה סולו... עכשיו היא באה בתור המשפחה... שתבוא גם. עד כאן, דברי המגיד מדובנה.

אם כן, יצאנו למדים... יש לנו דצ"ך. עד"ש. באח"ב...
כותב המהר"ל – שלושת הסדרות של המכות האלה, בא ללמד אותנו, שהשנים הראשונים היו בהתראה, והשלישית בלי, ולכן ר' יהודה, חילק את זה לשלוש סדרות. דיינו, דם-צפרדע, התראה. כנים בלי התראה. ערוב ודבר עם התראה... שחין ללא התראה.
ברד וארבה, עם התראה... חושך ללא התראה.

מכת בכורות, הוא כבר התרע בו על ההתחלה, שנאמר {ד, כג} הנה אנכי הרג את בני בכרך.
זאת החלוקה, של דצ"ך. עד"ש. באח"ב...ללמדך, ששנים ראשונים היו בהתראה והשלישי בלי.
בא כאן הכלי יקר, ואומר כאן יסוד נפלא, בשם האברבנאל, והוא מרחיב מאוד לבאר את הדברים... נדבר על זה ממש בקצרה, כיון שזה לא הנושא המרכזי, שאנחנו רוצים לעסוק בו:

כותב הכלי יקר – במצרים, היו שלוש סוגים של כופרים. היו כאלה, שנקראים בשפה שלנו אתאיסטים – לא מאמינים בשום דבר. אלה אמרו – אין אלוקים... כמו שאמר פרעה {ה, ב} לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח.
היו כאלה שאמרו – יש אלוקים, אבל האלוקים ברא את העולם, ואינו משגיח על שפלים... כלומר הוא ברא את העולם, ולאחר מכן, הוא לא משגיח על מה שקורה בו.
היו כאלה שאמרו – יש אלוקים, משגיח על שפלים, אבל אינו יכל לשנות את איתני הטבע.

פירוש הדבר, שלאחר שהוא ברא את העולם, הוא לא משנה יותר את הבריאה... כלומר, השמש זורחת במזרח, ושוקעת במערב... ויש עונות השמים, לכל עונה יש את הזמנים שלה... לכל דבר יש מסלול קבוע, ולא ניתן לשנות זאת.
כנגד שלושת הסקטורים האלה, **כותב האברבנאל** – נתן הקב"ה שלושה סקטורים של מכות, וזה דצ"ך. עד"ש. באח"ב.

בדרך הדרוש

פרעה, וא"ת הלא ק"ו פריא דמיון דא"ל מורשה הי' להם צער, עז"א ואני ערל שפתים ולא יכולתי לומר תיבת מורשה וע"כ אמרתי ונתתי אותה לכם ירושה פירש"ש" זה אחד מ"י ק"ו. (טללי אורות)
כי בפעם הזאת אני שלח את כל מגפתי אל לך ובעבדך ובעמך בעבור תדע כי אין ממני בכל הארץ: (ט, יד) ברש"י על הפסוק כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפתי וגו'. פירש רש"י מכאן למדנו שמכת בכורות שקולה כנגד כולן. ומקשים העולם מכת בכורות מאן דכר שמיה הלא כאן מיירי מכת ברד. ויש לתרץ דהנה איתא ברש"י בפרשת שמות על הפסוק אם מאן אתה לשלח את עמי הנה אנכי הורג את בני בכורך פירש רש"י ומכת בכורות באה באחרונה ולמה פתח בה להפחידם תחלה אלא ללמדך שהיא קשה מכולם ביהוד עיין שם. והנה מכאן גם כן מוכח שמכת בכורות קשה מכולם ביהוד דהא כאן גבי ברד

ידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים (ו, יב) וברש"י, זה אחד מעשרה ק"ו שבתורה. ויש לדקדק דתיבות "ואני ערל שפתים" אין שייכים לכאן ומיותרים. וז"ל, ונקדים דלכאורה יש להקשות על הק"ו שאמר משה הן בני ישראל לא שמעו אלי דמשה אמר לישראל ונתתי אותה לכם מורשה ואיתא בגמ' ב"ב ק"ט דלשון מורשה משמע מורישין ואינם יורשין, והי' להם לישראל צער מזה אבל תיבת ירושה משמע שהוא בעצמו יורש, וא"כ מופרך ק"ו דמה שישאל לא שמעו לו הוא מחמת דאמר להם לשון מורשה והי' להם צער מזה. אמנם ידוע דמשה היה ערל שפתים, ואותיות בומ"ף הן ממוצא השפתים ולא היה יכול לומר תיבת מורשה וע"כ הי' מוכרח לומר תיבת ירושה והי' מוכרח לשנות ממה שאמר לו הש"ת ונתתי אותה לכם מורשה והוא היה אומר ירושה. ובוה מיושב, הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני